

לפרשת חוקת – תשע"ה

הכר את האוייב

פרופ' יהושע שוורץ

פרשת חקת כוללת את המשך הסיפור של קורות בני ישראל במדבר עד בואם לערבות מואב. בקדש מתה מרים (במדבר כ, א). סבלו בני ישראל מחוסר מים, התלוננו על משה ואהרן וד' הוציא להם בדרך נס מים מן הסלע (כ, ב-יא). משה ואהרן לא קדשו את ד' לעיני העם ולכן נגזר עליהם של יכנסו לארץ כנען (כ, יב-יג). משה ביקש ממלך אדום שייתן לישראל לעבור בגבולו והבטיח שלא יגרמו העוברים נזק לבני אדום, אבל אדום לא נתן להם לעבור ובני ישראל הלכו בדרך אחרת (כ, יד-כא). נסעו מקדש, הגיעו להר ההר ושם מת אהרן ובנו אלעזר נתמנה במקומו (כ, כב-כט). ניסיון לפרוץ לכנען דרך הנגב ניכשל כשמלך ערד הכנעני התנפל על בני ישראל (כא, א-ג). לבסוף התקרבו בני ישראל אל גבול האמורי ובקשו מסיחון מלך האמורי רשות לעבור בארצו. הוא סירב, ישראל יצאו למלחמה, נצחו וכבשו שטח מסיחון שהוא כבש לפני כן ממואב (כא, כא-לב). בני ישראל נסעו לכיוון ארץ הבשן, עוג מלך הבשן יצא נגדם ובני ישראל כבשו גם את ארצו (כא, לג – כב, א).

במסורת חז"ל, לא רק סיחון ועוג ידועים כגיבורים אלא כל מלכי האמורי היו גיבורים בכמותם. כך, מסורת אגדה מאוחרת (ולא היסטורית במיוחד) מספרת על הקיסר אדריאנוס, שכבש את ירושלים בעת מלחמת בר-כוכבא (??) או שמא יש בלבול בינו לבין טיטוס והכוונה למרד החורבן(?): "אדריינוס הרשע כשכיבש את ירושלים היה מתגאה לומר כיבשתי את ירושלים בכח, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי אל תתגאה אלולי שהיה מן השמים לא כבשתי, מה עשה רבן יוחנן, נטלו והכניסו לתוך המערה, והראה לו אמוריים קבורים, והיה אחד מהם של שמונה עשרה אמה, אמרתי לו כשהיה לנו זכות כל אלו נפלו בידינו, ועכשיו על ידי עונותינו שלטת בנו, והכתוב אומר ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם, באיזה זכות, בזכות התורה שקבלתם שמתחלת אנכי ה' אלהיך (שמות כ ב), בשביל אנכי, אנכי השמדתי את האמורי מפניכם" (מדרש תנחומא (בובר) פרשת דברים - הוספה סימן ז).

בהמשך, התנחומא מרחיבה על סיחון ועוג. על-אף מה שנאמר למעלה על זכות בני ישראל, הקב"ה בכל זאת התערב כדי לעזור לעם ישראל: "אמרו רבותינו קשה היה סיחון כמגדל חומה, כשהיה יושב על החומה רגליו מגיעות לארץ, ואין בריה בעולם יכולה לעמוד בפניו, ומה עשה הקדוש ברוך הוא כפת את שרו של מעלה והפילו ומסרו ביד משה.... אמר רבי לוי זימן הקדוש ברוך הוא שתי צרעות לכל אחד ואחד מהם (= סיחון ועוג).... והצרעה פורחת ומכה אותו לתוך עינו, ומיד היתה עינו יוצאה ומת.... כשראה אותם (= סיחון ועוג) משה נתיירא מהם, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא אל תירא מהם. אמרו חכמים יותר היו קשים סיחון ועוג מפרעה וחיילותיו, וכשם שאמרו שירה על מפלת פרעה וחילו, כך היו ראויים לומר על סיחון ועוג, אלא שבא דוד ואמר עליהם שירה, לסיחון מלך האמורי כי לעולם חסדו ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו (תהלים קלו יט כ)" (מדרש תנחומא (בובר) פרשת דברים - הוספה סימן ח).

הצרעה שהוזכרה למעלה הכתה לא רק במלכים אלא גם באוכלוסייה של עבר הירדן המזרחי אבל לא עברו את הירדן עם בני ישראל. כשבני ישראל נכנסו לכנען התלוו עליהם צרעות אחרות שהכו בתושבי כנען: "רב פפא אמר: שתי צרעות הואי, חדא דמשה וחדא דיהושע, דמשה לא עבר, דיהושע עבר" (תלמוד בבלי מסכת סוטה דף לו עמוד א).

אלה רק חלק קטן מהניסים שנעשו לישראל בהלכם בעבר הירדן המזרחי ובכניסתם לעבר הירדן המערבי, ארץ כנען, היא ארץ-ישראל.